

TÜRKÇEDE JARGON: JANDARMA DİLİ ÖRNEĞİ

Gülhan Öz Açık¹

¹ Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Jandarma Astsubay Meslek Yüksekokulu, Sosyal Bilimler Bölümü
Elmek: gulhanozacik@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0686-1827

Özet

Dil, içinde bulunduğu topluma uyum sağlayarak onunla birlikte gelişir ve değişir. Bu gelişim ve değişimin doğal sonucu olarak üst dilin içinde birçok farklı varyant oluşmaktadır. Bu alt diller yaş, cinsiyet, eğitim, meslek, inanç veya dünya görüşü gibi farklı etkenler ile şekillenmektedir. Dillerin bu alt kolları beslendikleri grup dinamikleri ve doğuş ilkelerine bağlı olarak farklı sosyolektler olarak ele alınmaktadır. Jargon/meslek dili de bu alt dillerden biridir. Bağlı olduğu grubun etnik yapısı, yaş ya da cinsiyet gibi özelliklerinden arınarak o mesleği yapan bütün kişilerce kullanılan bu diller, belirli özelliklerle özel dil, gizli dil, argo gibi benzerlerinden ayrılmaktadır. Bu çalışma, Türkçedeki jargon teriminin sınırlarına odaklanırken Batı dillerindeki karşılıkları ve yakın anlamlı terimlerle arasındaki benzerlikler ve farklılıklar üzerinde durmaktadır. Türkçe literatürde kullanılan meslek dili ve jargon olarak karşılaşılan terimin tanımlanmasında ve örneklendirilmesinde görülen farklılıklar incelenerek verici dildekine en yakın kullanımın ne olması gerektiği tartışılmıştır. Örnek olarak ise Jandarma Teşkilatında kullanılan dil kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Jargon, Argo, Terim, Toplumdilbilim, Jandarma dili

JARGON IN TURKISH: GENDARMERIE LANGUAGE EXAMPLE

Abstract

Language develops and changes with it by adapting to the society it is in. As a natural result of this development and change, many different variants occur in the standard language. These sub-languages are shaped by different factors such as age, gender, education, profession, belief or worldview. These sub-branches of languages are considered as different sociolects depending on the group dynamics and birth principles they feed on. Jargon/professional language is one of these sub-languages. These languages, which are used by all people doing that profession by being free from the ethnic structure, age or gender of the group to which they belong, differ from their counterparts such as private language, secret language, slang with certain features. While this study focuses on the boundaries of the term jargon in Turkish, it emphasizes the similarities and differences between its equivalents in Western languages and similar terms. By examining the differences in the definition and exemplification of the term encountered as professional language and jargon used in Turkish literature, it has been discussed what the usage closest to the donor language should be. As an example, the language used in the Gendarmerie was used.

Keywords: Jargon, Slang, Term, Sociolinguistics, Gendarmerie language

1. Giriş

İnsanın ayırt edici yetilerinden olan dil, evrensel ve özgün nitelikleriyle bir sistemler bütünüdür. Yaşayan doğal diller, içine doğdukları toplumun fiziksel, zihinsel ve kültürel özelliklerinin taşıyıcısı olmalarının yanı sıra toplumun ortak hafızasını da oluşturmaktadır. Kültürel belleğin taşıyıcısı konumunda olan diller, geçmişten günümüze bilgi akışını sağlarken aynı bilgi havuzundan beslenerek gelişimine ve değişimine devam eder. Bu gelişim ve değişim içinde bağlı olduğu toplumun alt grupları içinde özelleşen dil, zaman içinde birçok farklı *lekt* üretir. Büyük sistemlerin alt dizgelerini oluşturan bu türler, *lehçe, diyalekt, idiyolekt, pidgin, kreol, jargon, argo* vb. birçok farklı kola ayrılır.

Saussure'un dil ve söz kavramlarını birbirinden ayırması ve dili içinde doğduğu toplumdaki ayırarak çözümlemenin hatalı olacağı düşüncesini sunmasıyla toplumdilbilim çalışmaları başlamıştır. Toplumdilbilim bireyin içinde bulunduğu toplulukla ilişkisini ve bu ilişkiden doğan dili araştıran bilim dalıdır. Toplamların düzen içinde iletişim kurduğu *üst dil* olan *ölçünlü dili* Saussure'un dil kavramı ve bireyin/grubun dili ise söz kavramıyla örtüşmektedir (bkz. Aksan, 2000; Başkan, 2003; Toklu, 2003; Vardar, 2002). Toplulukların ürettiği ve üst dilden farklı olarak kullandığı özel/gizli dil için jargon terimi kullanılmaktadır. Bir sosyolekt olarak jargon TDK Güncel Sözlükte (GTS), "aynı meslek veya topluluktaki insanların ortak dilden ayrı olarak kullandıkları özel dil veya söz dağarcığı" olarak tanımlanmaktadır¹.

Dilin bu şekilde türleşmeye gitmesi o dilin zenginleşmesine bir katkı olarak görülebilir. Toplumun farklı grupları arasındaki iletişim gücünü artırması açısından özel diller önemli bir yere sahiptir. İletişimde canlılık ve ortak bir anlayış geliştirebilmek adına alt dillerin standart dilden ayrılması, grup dinamiklerinin güçlenmesine ve aitlik hissinin artmasına neden olmaktadır.

Bu çalışma, öncelikle jargon terimi ve sınırlarına odaklanmaktadır. Jargonun kaynağı olan Batı terminolojisinde yer alan argo-jargon arasındaki terimler ve farkları ile Türk literatüründeki adlandırmalara bu eksende eleştirel yaklaşılması ve doğru sınıflandırmanın bulunması hedeflenmektedir. Son bölümde ise, Jandarma Teşkilatında kullanılan dilin meslek dili olup olmadığı irdelenecektir.

2. Bir Terim Sorunu Olarak Jargon

Dilbilim çalışmalarının Batı öncülüğünde yürütülmesi alanda birçok terminoloji sorununun doğmasına sebep olmaktadır. Türk Dil Kurumu ve/veya bilim insanlarınca önerilen ancak yaygınlaşmayan terimler (özçekim vb.), ikili kullanımlar (fiil-eylem, isim-ad, tümce-cümle vb.) veya birçok farklı seçeneğin olduğu karmaşık adlandırmalar (ekoeleştirici- çevresel eleştirici- ekokritizm vb.) görülen en temel terminoloji sorunlarıdır.

Jargon terimi Türkiye Türkçesine Batı dillerinden doğrudan kopyalamayla girmiştir. Toplumdilbilim çalışmalarına bakıldığında *özel dil/ gizli dil* gibi kullanımlar görülse de yaygın kullanımda jargon tercih edilmektedir. Jargon teriminin kullanımında iki temel sorun tespit edilmiştir: İlki, Türk dilbiliminde yapılan bazı çalışmalarda jargon ve argo ayrımının tam olarak yapılamamış olması; ikincisi ise terimin kopyalandığı batı dilindeki alt türlerin henüz dilimize girmemiş olmasıdır. İlk sorunun oluşmasının nedeni aslında ikinci sorundan kaynaklıdır. Bu nedenle öncelikle jargon ve yakın anlamlı terimlerin verici dildeki karşılıklarını incelemek uygun olacaktır:

İngilizceye bakıldığında *alt dil* (sublanguage), *gizli dil* (secret language), *argo* (slang, cant, argot), *lingo* (yerel argo/ yerel yabancı dil) terimleri görülmektedir. Bu dillerin tanımları incelendiğinde nüanslarla birbirinden ayrılan farklı alt dilleri ifade ettiği görülmektedir:

• **Alt Dil (Sublanguage):** Routledge (2006) Sözlüğünde bu terim için "Çeşitli sosyal, cinsiyet ve yaşa özel grupların yanı sıra profesyonel ve akademik gruplarda ortaya çıkan standart dilden sapan dil varyantlarını ifade eder." şeklinde bir açıklama görülmektedir. Bu tanım, jargonun tanımına çok yakın olmakla birlikte; sözlük, "Sosyal olarak belirlenen alt diller, terminolojiye dayalı konuşma varyantlarından, yani jargondan farklıdır. Ancak profesyonel temelli gruplamalar sıklıkla sosyal sınıflarla örtüştüğünden, alt dil ile jargon arasındaki geçiş belirsizdir." diyerek bu iki terimin sınırlarını belirlemenin zorluğuna vurgu yapmaktadır. "Avcuların, balıkçıların, madencilerin, şarap tüccarlarının, matbaacıların, öğrencilerin, dilencilerin ve hırsızların" dillerinin alt dil kapsamına alınması jargon ve meslek argosu gibi dillerin alt dil başlığı altında toplanabileceğini göstermektedir. Bu nedenle alt dil, topluluk dillerini ifade eden jargon, argo, lingo gibi dilleri kapsayan üst bir terim olarak ele alınabilir.

¹ <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 12.01.2023.

• **Gizli Dil (Secret Language):** GTS, gizli dil için “Bazı kişilerin başkalarının anlamadığı ve sadece kendilerinin özel anlamlarını bildiği kelimelerle konuştuğu dil.”² tanımını yaparken Routledge “İletişimi gizli tutmak için (örneğin siyasi direniş hareketlerinde) bir grup gizli dil konuşanını toplumdan ayırmak veya böyle bir grup içindeki dayanışmayı ifade etmek için yapay olarak oluşturulmuş dil sistemi.” tanımını yapmaktadır. Türkçe literatürde çok fazla çalışma alanı bulamamış olan gizli dil başlığında, Demir (2002) ve Sarıkaya’nın (2009) çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Demir (2002), gizli dil ve meslek argosunu özel dil başlığı altında birbirinden ayırırken; Sarıkaya (2009) argo ve gizli dil ayrımıyla konuyu ele almaktadır. Bu çalışmaları detaylı analiz eden Üzüm’ün (2012) yaptığı sınıflandırma oldukça uygun görünmektedir: Özel dili üst başlık olarak ele alan Üzüm, argo, gizli dil, jargon ve slangi altta konumlandırır. Argo ise genel argo ve meslek argosu olarak ikiye ayrılır. Bu sınıflandırma verici Batı dilleriyle uyumlu görünmektedir.

• **Slang (Argo):** Routledge “Sosyal ve bölgesel değişkenlerle dikkatsizce kullanılan konuşma dilinin İngiliz veya Amerikan varyantı.” olarak tanımlamaktadır. Bu haliyle argoya çok yakın görünmekle birlikte nüanslarla birbirinden ayrıldığı söylenebilir. Üzüm (2012) slangların ortaya çıkışı, özellikleri ve diğer gizli dillerden farkını detaylı olarak incelediği çalışmasında, “slang için resmi olmayan ya da konuşma diline özgü argo ifadeler diyebiliriz. Argo, pozitif ya da nötr ifadeler için kullanılırken, slang genellikle negatif anlamlı kelimeler için kullanılan bir terimdir.” diyerek slang ve argonun arasındaki sınırları belirlemiştir.

• **Cant (Argo):** Standart dilden özellikle kendine özgü kelime dağarcığında sapan, sosyal olarak izole edilmiş ve genellikle 'asosyal' bir grubun jargonu veya gizli dili. Cant'lar kasıtlı olarak, onlara hâkim olmayanlar için anlaşılmasız olması içindir. Bu nedenle, ne zaman cant kelime hazinesi standart dile uyarlansa, yeni türetilmiş gizli kelimeler gerekli hale gelir. Tipik süreç, ya ortak dildeki sözcüklerin anlamlarını metafor yoluyla değiştirmeyi (örneğin, kokain için kar) ya da yabancı bir dilden sözcükler ödünç almayı içerir (Routledge, 2006). Görüldüğü üzere, cant'lar çok daha kapalı ve küçük grupların kullandığı bir tür gizli dildir. Her ne kadar tanımında jargon olarak bahsedilse de meslek argosu sınıfında değerlendirilmesi daha uygun görünmektedir.

• **Argot (Argo):** Ortaçağ Fransasında dilenciler ve hırsızlar tarafından kullanılan, kabaca cant'a karşılık gelen gizli bir dil. Daha geniş anlamda, argot

herhangi bir özel kelime dağarcığına veya ifade kümesine belirli bir grup veya sınıf tarafından kullanılan ve ana akım toplum tarafından yaygın olarak anlaşılmayan dildir, ör. kumarbazların argosu veya yeraltı dünyasının argosu (Routledge 2006). Cambridge sözlüğü ise, “Küçük insan grupları tarafından kullanılan ve diğer insanlar tarafından kolayca anlaşılmayan kelimeler ve ifadeler.”³ şeklinde tanımlayarak argoyu küçük bir grubun dili olarak ifade eder. Ancak günümüzde, teknolojik gelişmeler ve sosyal medya platformları küçük grupların dillerinin genele yayılmasına neden olmaktadır. Bu yayılmanın sonucunda argoların anlaşılabilirlik oranı artmaktadır. Argonun genelin kullanımına ulaşmasının sonucunda jargon ve meslek argosunun karıştırıldığı görülmektedir. Bu durum ilerleyen bölümlerde örneklerle açıklanacaktır.

• **Lingo:** Sözlüklerde yerel ağız veya yabancı dil olarak genellenen bu terim, göçmen mahallerinde kullanılan yerel ağızlar veya dilleri ifade etmektedir.

Buraya kadar anlatılanlardan anlaşılacağı üzere, birbirine çok yakın olmakla birlikte ufak farklarla birbirinden ayrılan terimler bulunmaktadır. Burada *alt dil* (sublanguage) dışında kalan terimler ile Türkçe terimler arasında bir uyumsuzluk görülmektedir. Alt dil terimi, verici dilden hem terim (doğrudan çeviri ile) hem anlam bakımından genel kopya olarak dilimize girmiştir.

Gizli dil teriminin kullanımında farklılık söz konusudur. Türk dilbiliminde gizli dil, standart dil dışında üretilmiş sosyolektleri ifade etmek için kullanılırken, jargon yerine daha sık kullanılmaktadır. Ancak yukarıda da görüldüğü üzere, gizli dil adına uygun olarak grup dışındakilerin anlamaması için üretilmiş dilleri kapsamaktadır. İngilizcede olduğu gibi Türkçede de var olan kuşdili ile ıslık dili gibi diller ve yine Caferoğlu'nun (1952) yaptığı Erkilet Çerçileri gibi grupların ürettiği diller bu gruba alınabilir. Caferoğlu bu çalışmasında Erkilet Çerçilerinin dili için yerli özel dil, argo, esnaf argosu gibi terimler kullanırken, bu dilin konuşurları 'dilce' adını tercih etmektedir. Bu ve benzeri dilleri derleyen Demir (2002) ise, bu yayına da atıf yaparak özel dil ve meslek argosu terimlerini tercih etmektedir. Demir'e göre, Kalaycı dili, Geygel Yörüklerinin gizli dili, Kuzeydoğu Anadolu Göçebelerinin gizli dili, Eskişehir ve Düzce Abdalları ve Elekçilerin dili, Yozgat Abdalları, Tahtacıların ve Çepnilerin gizli dili gibi diller meslek argosu sayılabilecek gizli dillerdir. Ancak burada dikkat çeken nokta -yazarın da üzerinde durduğu gibi- bu meslekleri yapanların belli bir etnik grubu da oluşturuyor olmasıdır. Bu bağlamda bu dilleri meslek argosundan ziyade gizli dil olarak ele almak

² <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 07.07.2023.

³ www.dictionary.cambridge.org Erişim tarihi: 12.01.2023.

daha doğru olacaktır. Çünkü bu diller her ne kadar bir mesleğe ait gibi görünse de daha ziyade etnik grupların yaptığı spesifik meslekler olduğu için meslek dili (jargon) ya da argosu terimlerinin kullanımı uygun olmayacaktır. Etnik ya da toplumsal yapılardan bağımsız meslek dilleri olan hukuk dili, tıp dili gibi jargonlardan bu anlamda ayrı tutulmalıdır.

Türkçe argoya denk gelen slang, argot ve cant arasında da farklar bulunmaktadır. Türkçe argoya tam karşılık gelen terimler, slang ve argot gibi görünmektedir. Cant çok daha gizli bir dili ifade etmekte olup, buradaki sözcüklerin genel argoya geçişiyle birlikte kullanıcı grup tarafından kullanımdan düşürüldüğü ifade edilmektedir. Bu da daha gizli bir argo olduğunu düşündürmektedir.

Bu terimler arasında Türk dilinde karşılığı olmayan bir diğer sözcük lingo'dur. Lingo Batı'da özellikle göçmen mahallelerinde kullanılan yerel dil olarak adlandırılabilir. Türkiye'nin yoğun dış göçe son on yılda maruz kalmasından dolayı, bugüne kadar böyle bir terime ihtiyaç duyulmamış olsa da, önümüzdeki yıllarda göçmen mahallelerinde ortaya çıkma ihtimali olan picin dilleri ifade etmek adına yine bu terim için bir karşılık üretilmesi gerekecektir.

Türk dilbiliminde *özel dil* kavramının da kullanıldığı görülmektedir. Daha ziyade jargon için kullanılan bu terim de yaygın kullanıma sahip değildir. Yapılan çalışmalarda jargon terimi için tanımlar bulunmakla birlikte, bu terimler arasındaki anlam farkları açık değildir. Farklı yazarların yaptığı tanımlara bakıldığında, ortak bir karar belirlenmediği görülecektir: Korkmaz (2010: 24) 'ortak dildeki kelimelere özel anlamlar vermek, bazı kelimelerde değişiklik yapmak, dilin lehçelerinden, eskimiş öğelerinden ve yabancı kökenli biçimlerinden de yararlanmak suretiyle oluşturulan, herkesçe anlaşılmayan bir dildir' şeklinde açıklarken, hangi alt dilleri kapsadığını açıklamamıştır. Şen (2002: 14), 'Jargon, adacık hâlinde bir coğrafi bölgede bulunan grupların veya bir mesleğe mensup olanların anlaşılabilirlik oranı çok düşük kendine has konuşma biçimidir.' daha doğru bir tanımlama ile jargonu ele almaktadır. Aksan'ın (2000: 90), 'Jargon konuşanlar dışındaki kimselerce anlaşılmaması için sözcüklerin bozulmuş biçimlerinden oluşturulur.' tanımı, tablodaki terimlerin birçoğu için geçerli olduğu için ise uygun görünmemektedir. Çobanoğlu (2002: 52), Aksan'ın tanımına katılıyor gibi görünse de jargon ve argo arasındaki farkı, bir gruptan çıkıp genele yayılmasıyla açıklamaktadır. Bu da yine Batı dillerindeki terim tanımlarıyla uyumlu görünmeyen bir bakış açısıdır.

Jargon teriminin diğer yakın anlamlı terimlerle arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ile Türk dilbiliminde

ele alınışlarından yola çıkılarak sözcüğün kullanımında dikkat edilmesi gerekenler şu şekilde sıralanabilir:

1. *Jargon*, kendisiyle yakın anlamlı terimler olan *argo*, *slang*, *cant*, *lingo*, *gizli dil* ile aynı başlık altında yer almaktadır. Ancak bu terimler birbirinden farklı dil grupları için kullanılmaktadır. Yukarıda araştırmacıların görüşlerinde yer aldığı gibi, jargon ne bir argo ne de bir gizli dil değildir. Hem ortaya çıkış nedeniyle hem de kullanım amacıyla diğer iki alt dilden ayrılmaktadır.

2. Bu dillerin üst başlığı *alt dil* veya *özel dil* olarak tercih edilebilir. Standart dilden farklı nedenlerle (cinsiyet, etnik yapı, meslek, yaş vb.) ayrılan bu dillerin *alt dil* başlığı altında toplanması uygun görünmektedir.

3. Jargon dışında kalan diğer terimler (argo, slang, cant, gizli dil vb.) standart dillerin sözcük dağarcığındaki sözcüklerin anlamlarını değiştirerek yeni bir kelime listesi oluşturma eğilimindedir: *aynasız* 'polis' (suçlu argosu), *çift dikisi* 'dersten/sınıfta kalma' (öğrenci argosu), *cepçi* 'insanların üzerinden/ cebinden değerli eşya/para çalan kişi' (hırsız argosu), *yakıt cimrisi* 'az yakıt kullanan araç' (otomotiv argosu) vb. Jargon ise çoğunlukla ilgili mesleğe yönelik bağımsız bir terim listesine sahiptir: *celse* 'oturum' (hukuk dili), *stetoskop* 'kalbin ve iç organların hareketleriyle çıkan sesleri dinlemek için kullanılan araç' (tıp dili), *transkript* 'not dökümü' (eğitim dili) vb.

4. Bir jargonun, bir yabancı için anlaşılabilir olabilecek kendi kelime ve ifadeleri vardır. Jargon terimi tipik olarak grubun kendisi tarafından değil, bu belirli dil türüne aşina olmayanlar ve/veya hoşlanmayanlar tarafından kullanılır (Longman).

5. Bir mesleğe ait jargon ve argonun karıştırılması sık görülen bir durumdur. Bu durumun yaşanmaması için uzmanlık alanı gerektiren meslekler ve alanların jargonlarının yanı sıra argolarının da olabileceğinin bilinmesi gerekmektedir. Bu noktada Demir'in (2002) vurguladığı gibi argoyu da genel argo ve meslek argosu olarak ikiye ayırmak uygun olacaktır.

6. Meslek argosunda ticari sırların sıradan halktan saklama amacı söz konusuysen jargon mesleğin daha iyi icra edilebilmesi için öğrenilmesi gereken bilgi birikimini muhafaza etmektedir.

7. Jargon, argoda olduğu gibi gizli dil ile karıştırılmaktadır. Gizli dil adından da anlaşılacağı üzere grup dışındakilerden bir şeyleri saklamak üzere oluşturulmuş dillerdir. Ancak yukarıda da vurgulandığı gibi jargonun kullanımında amaç, mesleki bilgiyi saklamak değil mesleğin icrasının daha profesyonelce gerçekleştirilmesini sağlamaktır.

Görüldüğü üzere, farklı kategorilerde argodan jargona uzanan alt diller bulunmakla birlikte Türk dilbiliminde sınırlı terimle bu kavramlar açıklanmaktadır. Özellikle argo ve jargonun birbiriyle karıştırılmaması, argonun daha alt kültür dilini ifade ederken jargonun daha profesyonel meslek hayatına ait gruplarca kullanıldığının hatırlanması uygun olacaktır.

3. Jandarmada Jargon Kullanımı

Jandarma ve polis gibi sınırlı bir grup mesleği içine alan kolluk kuvvetleri, diğer mesleklerden daha farklı bir personel yapısından oluşmaktadır.⁴ Bu birimlerin asayiş, terörizm, koruma ve güvenlik gibi alanlarda çalışıyor olması özel bir dile ihtiyaç duyulması konusunda, bazı mesleklere göre çok daha öncelikli görünmektedir. Hukuk dili, askeri terminoloji, terörizm terminolojisi, kamu yönetimine dair söz varlığı gibi ilgili alan alt dillerinin yanı sıra askeri argo ve jargon, operasyon ve tatbikat terminolojisi gibi daha mesleğe özgü teknik terimler de kolluğun söz varlığını oluşturmaktadır. 2016 yılına kadar Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde yer alan Jandarma Genel Komutanlığı, bu tarihten itibaren İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır. Çok uzun yıllar TSK'ye bağlı olmasından dolayı Jandarma meslek dili büyük oranda askeri jargona dayanmaktadır. Ancak iç güvenlik birimi olması nedeniyle de kamu, hukuk, bürokrasi gibi alanların da sözvarlığından etkilenmiştir.

Türkçe literatürde askeri jargon üzerine yazılmış yayınlar incelendiğinde, bu yayınların büyük bir kısmını Türkçenin tarihi dönemlerinden günümüze sözvarlığı incelemelerinin oluşturduğu görülmektedir (Bkz. Eker 2006, Bülbül 2011, User 2012, Gül 2014, Tutar ve Erdoğan 2017, Yılmaz 2018, turan 2018 vb.). Bu çalışmaların ortak özellikleri Türkçenin tarihi dönemlerinde kullanılan askeri terimlerin derlenmesi, günümüz Türkçesinde kullanılma(/ma)sının tespiti ve terimlerin etimolojik incelemelerinin yapılması şeklinde sıralanabilir. İnceleme ve tespit açısından Türk dili çalışmalarına katkı sağlayan bu çalışmalar jargon üzerine tartışmalara yer vermemiştir. Bir diğer çalışma türü ise, askeri terimler üzerine yapılan araştırma yayınlarıdır. Bu yayınlarda askeri terimlerin listelenmesi, dilbilimsel olarak sınıflandırılması gibi incelemelerin yapıldığı görülmektedir (Bkz. Varlık 2013, Önler 2019, Doğan 2020, Kılıç 2020, Aydın 2022 vb.). Yine bu çalışmalarda da jargon üzerine incelemelere yer verilmemiştir. Askeri jargonu doğrudan konu olarak alan yayın olarak Yıldız'ın (2010) çalışması gösterilebilir. Ancak

bu çalışmada, yukarıda bahsedildiği gibi jargon ve argonun karıştırılması söz konusudur. Çalışmada listelenen jargon örneklerinden çok azı –tekmil almak/vermek, alçak sürünme, çarşı, içtima, muntika, künye, eğitim zayıtı, gazino vb.- dışında kalanlar askeri argo (meslek argosu) sınıfına girmektedir. Bu ayrımı bu meslek alanında yapmak diğer mesleklere göre biraz daha kolay olacaktır. Ast-üst ilişkisinin oldukça katı olduğu bu kurumlarda üst ile iletişimde kullanılması uygun olmayan sözcükler argo sınıfına alınabilir. Bu bağlamda, çalışmada listelenen terimlerin büyük bir kısmı, askeri argo sınıfına dâhil edilmelidir.

Jandarma Teşkilatında kullanılan özel dil, ast-üst dengesi içerisinde değişkenlik göstermektedir. Rütbe denkliği olan kişiler arasında her meslekte olduğu gibi daha serbest bir dil, askeri argo kullanılabilmekteyken; üstlerle kurulan daha resmi iletişimde jargon ekseninden çıkılmamaktadır. Bu açıdan bakıldığında kullanılan bu dilin bir meslek dili yani jargon olarak sınıflandırılması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda jargonun tanımında yer alan özelliklerin tamamının Jandarma Teşkilatında kullanılan alt dilde var olduğu görülmektedir:

- Genişletilmiş ve terminolojik olarak normleştirilmiş kelime dağarcığı,

Bu özel dile ait sözcükler kimi zaman sivil hayatta başka anlamlara gelebilirken; kimi zaman da anlamları halk –özellikle kadınlar- tarafından bilinmemektedir: Örneğin, gazino sözcüğü sıradan bir vatandaş için ‘müzikli eğlence mekânı’ anlamına gelirken; askeri terminolojide ‘küçük sosyal tesis’ anlamına gelmesi veya yine ‘Ahmet, Behçet, Cevdet’ isimlerinin Jandarma personeli için alarm kodlarını ifade etmesi gibi.

- Morfolojik kuralların farklı kullanılması,
Alt dillerin sözvarlığı oluşturulurken genel dil kurallarına aykırı ses ve ek dizilimlerinin kullanıldığı genel dil yazım kurallarının uygulanmadığı bilinen bir durumdur. Her ne kadar Jandarma Genel Komutanlığı tarafından Türk Dil Kurallarına riayet edilmesi emri verilmiş olsa da yerleşmiş teamüller gereği farklı kullanımlar görülmektedir: *sağ ol* yerine *sağol* kullanımı, kısaltmalarda büyük harflerden sonra nokta konulması J. “jandarma” vb.

- Bileşikler, özel ön ekli biçimler, yabancı kelimeler, teknik terimler, metaforlardan oluşan sözvarlığı,

⁴ Bu bölümde kullanılan jargon örnekleri ve kurumsal bilgiler, Jandarma personeli olan yazar tarafından kendi kurumunda edindiği bilgilerden oluşturulmuştur.

Jandarma Teşkilatının hem asayiş hem de terör alanındaki etkin çalışmaları nedeniyle çok sayıda farklı teknik ve hukuki terim sözcüğüne girmiştir. Bu özelliğiyle Jandarma dili tam bir jargon özelliği göstermektedir. Özellikle teknik terimlerde yabancı dillerin etkisi yoğun olarak görülmektedir: *aerobalistik füze* (aeroballistic missile), *ağır silahlar* (heavy weapons), *araç forsu* (vehicle pennant), *tim* (team), *bröve* (brevet) vb.

Jandarma Teşkilatının tabi olduğu 211 sayılı İç Hizmet Kanunu, 926 sayılı Personel Kanunu, 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu ve Yönetmeliği gibi doğrudan bağlı olunan kanunların yanı sıra, doğrudan ve dolaylı olarak tabi oldukları kanunlar, mevcut mesleki dilin içerisinde hukuki ve kamusal sözcüğünün yoğun bir şekilde yer almasına neden olmuştur.

Jandarma personelince kullanılan jargon örnekleri şu şekilde sınıflandırılabilir:

- **Kurumsal Kavramlar:** Kurumda işleyiş ve çalışma ortamında kullanılan sözcükler bu başlıkta toparlanabilir: rütbelere (*erbaş, uzman, astsubay, subay, başçavuş, yarbay, albay tümgeneral* vb.), makam ve teşkilat yapıları (*birlik, tümen, tabur, manga, takım, bölük, komutanlık, alay, karargâh, başkanlık, kıta, karakol, kalekol, kışla* vb.), mesleki sözcükler (*tekmil almak/vermek, alt/üst devre, haberci, içtima, mütaka, künye, selam vermek, harici üniforma, kamuflaj, teskere, Mehmetçik, silsile, hiyerarşi* vb.).

- **Operasyonel Kavramlar:** Asayiş, terör gibi farklı alanlarda yapılan kolluk operasyonlarında kullanılan sözcükler bu grupta ele alınabilir: *nişan almak, pus, tabikat, tutanak, olay yeri inceleme, devriye gezmek/ devriyeye çıkmak, toplumsal olaylara müdahale, hareket, emir, disiplin, nöbet, nizam, vazife, emir, mükafat-ceza, sancak* vb.

- **Kullanılan Teçhizat ve Araçlar:** İHA (İnsansız Hava Aracı), SİHA (Silahlı İnsansız Hava Aracı), *Kirpi* (mayına karşı korumalı zırhlı araç), *Pusat* (zırhlı araç), *TOMA* (Toplumsal Müdahale Aracı) vb.

4. Sonuç ve Öneriler

Dillerin doğası gereği içinde doğduğu ve yaşamını sürdürdüğü toplumdaki bağımsız bir varlığının olmaması yadsınamaz bir gerçektir. Toplamların farklı statü ve katmanlarında farklı kollarla kendini gösteren dil, konuşuruna sağladığı uyumla yaşamaya devam eder. Bu alt dillerin türleri, bölge, meslek, cinsiyet, yaş, etnik yapı, eğitim durumu gibi birçok farklı gruba özgü yeni mevcudiyetlerle var olur. Bu bağlamda jargon, bütün

kategorilerden bağımsız olarak meslek dili olarak sınıflandırılabilir. Alt diller, ana dilin söz varlığı ve gramerinde önceden var olan ifadelerin yenilikçi (metaforik) kullanımı yoluyla benzersiz varyantlarını geliştirirken, aynı zamanda alt dilin öğeleri standart dile uyarlanarak ana dilin kendisinde yeni unsurların çoğalmasına da katkıda bulunurlar.

Batı dillerinden doğrudan alıntı ile Türk diline kazandırılmış bu terim için, gizli dil/ özel dil gibi terimlerin de kullanıldığı görülmektedir. Ancak terimin girdiği ana kaynak olan Batı dillerine tekrar dönüldüğünde nüanslarla birbirinden ayrılmış farklı adlandırmaların yapıldığı görülmektedir. Daha üst bir kavram olan alt dil, genel üst dilin altında branslaşmış bütün kolları ifade etmek için kullanılır ki yine Türkçeye doğrudan çeviri ile kazandırılmıştır. Ancak asıl karmaşa, jargon ve argo skalasında görülen derecelendirilmiş terimlerde görülmektedir. Türk dilinde jargon muadili olarak kullanılan gizli dil, esasen bir meslek dilinden ziyade toplumun genelinden farklı ve gizli bir iletişim dilini tercih eden grupların dilini ifade ediyor gibi görünmektedir: örneğin siyasi grupların oluşturduğu şifreli gizli diller, kuşdili ve ıslık dili vb. Bu açıdan bakıldığında, jargon yerine gizli dil teriminin kullanılması uygun görünmemektedir.

Türkçe literatürde görülen jargon-argo karmaşasında, bir gruba ait olan dilin cinsiyet, bölge gibi değişkenler fark etmeksizin mesleğin icrasında kullanılması durumunda meslek dili olarak kabul edilmesi, bu karmaşanın önüne geçecektir. Ancak Demir'in (2002) çalışmasında sıraladığı dil örnekleri gibi, belli bir etnik gruba ait olması durumunda argo sınıfına alınmalıdır. Çünkü argo çok daha kısıtlı sayıda insandan oluşan gruplar arasında kullanılan ve grubun dışında genelleştiği takdirde grubun argosundan çıkarılan sözcüğü ile çok daha kapalı bir dildir. Yine Batı dillerinde Türkçe argonun karşılığı olarak slang, cant ve argot terimleri görülmektedir. Bu terimler arasında da kategorik farkların olması nedeniyle bu terimlere farklı Türkçe karşılıklar üretilmesi bir ihtiyaç olarak görünmektedir.

Terminoloji konusundaki bu karmaşanın nedenine standardizasyonda uygulamanın tam olarak işlememesi olarak bakılabilir. Batı dillerindeki dilbilimsel standardizasyonun ISO (International Organization for Standardization) 1087'ye göre uygulandığı görülmektedir. Türk Standartları Enstitüsü (TSE) de 2021 tarihi itibarıyla uluslararası yönergeye atıf yapmaktadır. Ancak uygulamada bilim insanlarının önerileri/tercihleri, TDK sözlükleri, alan sözlükleri ve ansiklopedilerinin burada belirlenmiş kurallardan hemfikir olmadıkları görülmektedir. Bu durumun doğal çıktısı olarak terim karmaşasının yaşanması kaçınılmazdır.

Jandarmanın kullandığı dil incelendiğinde, bu dilin çeşitli meslek terimlerini de içine alan bir jargon olduğu görülmektedir. Türkiye'nin farklı bölgelerinde çalışan, farklı cinsiyetlere, farklı etnik yapıya sahip olan ve Teşkilatın farklı birimlerinde çalışan bütün personel ortak bir meslek dili kullanmaktadır. Jargon tam olarak her türlü yapıyı içinde birleştiren ve üst bir meslek dilinde ortaklaşan dildir şeklinde tanımlanabilirse, oldukça hacimli bir terim listesi bulunan sözcüklerle genel dilden ayrılan bu dilin bir jargon örneği olduğu tartışmasız görünmektedir.

Kaynaklar

- Aksan, D., 2000. *Her Yönüyle Dil ana Çizgileriyle Dilbilim*. Türk Dil Kurumu Yayını Nu: 439, ISBN: 978-975-16-0975-5, 86-92 sayfa, Ankara.
- Aydın, E., 2022. Savunma Sanayimizde Yerli ve Milli Askeri Araçlara Verilen Adlar. *International Journal of Filologia*, 7: 70-103.
- Bussmann, H., 2006. *Dictionary of Language and Linguistics*. Routledge, London & New York.
- Bülbül, F., 2011. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü'ndeki Askeri Terimler*. Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman; Seyfullah Türkmen, 6-254 sayfa, Yozgat.
- Çobanoğlu, Ö., 2002. Sanatsal Bir Dışavurum Formu Olarak Argo Kavramının Halk Bilimsel Çözümlemesi. *Türk Kültüründe Argo*, editörler; Emine Gürsoy Naskali ve Gülden Sağol, Sota Yayınları, 52 sayfa, Haarlem, Hollanda.
- Demir, N., 2002. Türkiye'de Özel Diller. *Yeni Türkiye* 43. *Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı*, I: 422-428.
- Doğan, A., 2020. Askerlik Terimleri Olarak Türkçe Sözlük'teki Rütbelere ve Unvanlar Üzerine. *Sanal Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 5(4): 1-25.
- Eker, S., 2006. Sü ve Sü: ile Yapılan Tarihi Askeri Terimler Üzerine Disiplinlerarası Bir İnceleme. *Türkbilgi*, (12): 104-133.
- Gül, E., 2014. Babürname'de Geçen Askeri Terimler Üzerine. *Belleten*, 62(1): 27-103.
- Kılıç, O., 2020. Oğuz Grubu Türk Yazı Dillerinde Askeri Terimler ve Kavramlar (Rütbe, Birlik Adları, Çağdaş Silahlar). *Journal of Oghuz Turkish Researches*, 2(1): 52-63.
- Korkmaz, Z., 2010. *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayını Nu: 575, ISBN: 978-975-16-3305-7, 24 sayfa, Ankara.
- Önler, Z., 2019. Bir Askeri Terim Olan Erat Sözcüğü Üzerine. *Türkoloji Dergisi*, 23(2): 245-254.
- Sarıkaya, M. 2009. Gizli Dil ve Abdal Teber Geygelli Kimliği. Sayfa: 255-272, *Kimlikler Lütfen*, editör; Gönül Pultar). ODTÜ, ISBN: 9789944344784, Ankara.
- Şen, M., 2002. Argo Üzerine. Sayfa: 13-22, *Türk Kültüründe Argo*, editörler; Emine Gürsoy Naskali ve Gülden Sağol, Sota Yayınları, Haarlem, Hollanda.
- Turan, F., 2018. Eski Türkçeden Orta Türkçeye Askeri Rütbe ve Unvanlar. *Journal of Turkish Language and Literature*, 58(1): 155-173.
- Tutar, A., İ. Erdoğan, 2017. Divanu Lugati't-Türk'te Yer Alan Bazı Askeri Kavramlar. *Journal of Islamic Research*, 28(1): 446-449.
- User, H.Ş., 2012. Eski Türk Yazıtlarında Politik ve Askeri Terimlerden Örnekler. *Bilgi*, 60: 257-272.
- Üzüm, M. 2012. Çankırı Poşaları Dil ve Kültür Araştırması. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman; Nurettin Demir, sayfa, Ankara.
- Varlık, A. B., 2013. Savaşı Tanımlamak: Terminolojik bir Yaklaşım. *Avrasya Terim Dergisi*, 1 (2): 114-129.
- Yılmaz, S.A., 2018. Eski Türk Runik Harfli Metinlerdeki Askeri ve Siyasi Terimler İle Unvan Niteleyicilerin Özbek Türkçesindeki İzleri. *International Journal of Humanities and Education*, 4(7): 260-296.

Kullanılan genel ağ sayfaları:

www.dictionary.cambridge.org

www.sozluk.gov.tr